

AKADEMICKÉ BRNO

27.4.1984

4

PRŮKOPNÍK "DIVADLA JEDNOHO HERCE"

Letos na jaře jsme si připomněli nedožitých devadesátin profesora Rudolfa Waltera, nositele vyznamenání Za vynikající práci. V roce 1966 s ním odešla jedna z výrazných a všestranných postav moravského uměleckého života - herec, režisér, pedagog a v poslední tvůrčí etapě především propagátor divadla jednoho herce.

Rudolf Walter, narozený r. 1894 v Dačicích, začal svou divadelní dráhu po maturitě na klasickém gymnáziu v roce 1912 jako herec brněnské činohry. Zůstal jí věrný, i když ani pěvecké úkoly v operě mu nebyly cizí. Po první světové válce přichází ke slovu Walter-režisér /komedie Shakespeareovy, několik her Molièrových, antické kusy, česká klasika aj./ i překladatel z francouzštiny a němčiny /např. proslulé Wedekindovo Probuzení jara/. Od r. 1925 se nadto Walter na čtyři roky ujímá vedení brněnské činohry; jeho největším hereckým a režijním úspěchem byl tehdy Ibsenův Peer Gynt. Ve třicátých letech, kdy v činohře postupně působí avantgardisté E. F. Burian a J. Honzl i A. Podhorský, nacházíme umělce opět v operě a při zavádění tradice scénických melodramů. Obětavě také vyučuje na konzervatoři, pracuje v rozhlase a dokonce sám hry píše. Za čtvrtstoletí působení na brněnské konzervatoři formoval R. Walter desítky našich významných divadelníků - mj. Peška, Hůgra, Doležala, Lukeše, Sokolovského a vůbec většinu dnešních brněnských herců střední generace. Tzv. Komorní hry, které R. Walter v orientaci na český i světový klasický repertoár organizoval od r. 1942 se svými žáky i vrstevníky, byly v této okupační době jediným českým divadlem v Brně. Ač těžce nemocen, je R. Walter po válce všude tam, kde se v brněnském divadelnictví něco děje - jako šéf Svobodného divadla /předchůdce dnešního Divadla bratří Mrštíků/, režisér a herec /v bývalém Divadle J. Fučíka, v DbM, příležitostně také ve filmu a v televizi/.

Po vítězství v 1. celostátní soutěži v uměleckém přednesu r. 1956 pracuje R. Walter soustředěně a intenzivně na tomto poli. Jeho ryzí čtecké a vyprávěcké umění uzrálo ve vyhraněný a osobitý projev, vycházející vždy z hlubokého vnitřního přístupu k textu a sloužící tak nejlépe především autorevů myšlenek. Nebývalá kapacita Walterovy trénované paměti umožnila na oblíbených večerech v brněnském Domě umění /v prostorách, kde dnes vystupuje Divadlo Na provázku/ nebo za hostování v pražské poetické vinnárně Viele vyslechnout Šolechovův Osud člověka, Erenburgovy Dýmky, Nezvalova polytematického Edisona a Signál času, Jeseninův křehký příběh Anna Sněgina, vtipné apokryfy K. Čapka i jeho Život a dílo skladatele Foltýna, povídky J. Drdy, Holanovu filozofickou poemu Tereška Planetová a další klenoty naší i světové literatury. Celkem třináct premiér v letech 1960 - 1965 svědčí výmluvně o tom, že si prof. Walter přes zhoršující se zdravotní stav věru nedopřával oddechu.

Ani za rušného života, ani když za jeho Divadlem jednoho herce spustila oponu smrt, nedočkal se R. Walter zvláštních poct či uznání. Jeho umělecký odkaz z posledních let, zhodnocený alespoň v hrubých rysech péčí Divadelního ústavu v Praze v publikaci Jiřího Hraše "Rudolf Walter" /1970/, rozvíjí však po svém - již s větším důrazem na scénickou apelativnost zvolených předloh - další pokračovatelé v oblasti divadla jednoho herce - Miroslav Částek, Milka Zimková a jiní.

CO NABÍZÍ "HA-DI" A "PROVÁZEK"

V Prostějově se má čile k světu Hanácké divadlo, které se přednědávno stalo již šestým souborem Státního divadla v Brně. V současné době může nabídnout celou řadu působivých experimentálních inscenací, jež uspokojí i nejnáročnějšího návštěvníka. Úspěšně se představilo několikrát také v Praze a nyní pravidelně hostuje v brněnském Domě umění nebo ve zdejších klubových zařízeních. "Hadi" /jak se souboru familiárně presdívá/ rozvíjejí svébytnou jevištní poetiku emotivního herectví a sugestivních vizuálně akustických kompozic, založených především na nonverbální výpovědi, s jejich nastudování proto vyžadují od diváků maximální večitování a soustředění. Z novější repertoárové nabídky "Ha-di" je třeba připomenout tragigrotesku režiséra A. Goldflama a dramaturga dr. Josefa Kovalčuka Byle jich pět a půl, volně inspirovanou protektorátními deníky Karla Kláčka a zobecnující problémy tvůrčího člověka v napětí mezi neutěšenou životní skutečností a svobodnou imaginací. Po výrazných obměnách hereckého kolektivu následoval rovněž Goldflamův text Návrat straceného syna, kde se na pozadí biblického podobenství ukazuje, jak daleko může být i v rámci rodiny od jednoho člověka ke druhému. Podnětem k inscenaci Pouť k milosrdným byl J. Kovalčukovi a režiséru dr. Svatopluku Válovi smutný csud herce Tylovy družiny Františka Krumlovského. Na loňské zářijové přehlídce divadel jednoho herce v Chebu zastupovala jiřina Morava také prostějovská Barbora Plichtová s původní Goldflamovou předlohou Biletářka.

Nejoblíbenější scénou brněnské mládeže stále zůstává profesionální Divadlo Na provázku, již šestým rokem začleněné do komplexu SD. Jeho představení jsou vždy na několik týdnů dopředu beznadějně vyprodána - nehledě k tomu, že několikrát za sezonu vyjíždí Divadlo Na provázku do zahraničí. Náleží také k divácky atraktivním souborům tzv. autorského typu, které se zaměřují převážně na mladou generaci a snaží se zmapovávat pomezí oblasti jevištního projevu. I ono ve svém dramaturgickém směřování klade důraz na texty původně nedivadelní povahy /dramatizace proz, montáže, koláže, pracovní scénáře aj./ Z posledních pořadů Divadla Na provázku vás můžeme pozvat na parodickou "busterii" Borise Hybnera Bluff, jejíž v zásadě pantomimický hororový příběh ve stylu grotesek němého filmu nastudovalo pod nenápadným režijním vedením Petera Scherhaufera v sobitě odlišných verzích osm /1/ členů souboru. Režisérka Eva Tálská oživila pod názvem Pohnutelná čtení o Donu Šajnovi a nevinně souzené hraběnce Jenoveře dvě leutkové hry národního obrození. Nejambicióznějším experimentem, který uzavře letošní ročník Akademického Brna, je však "theatrum didacticum" Labyrint světa a lusthaus srdce, jež podle J. A. Komenského napsal Ludvík Kundera a režíroval P. Scherhauser. Svou činnost obnovilo rovněž Dětské studio Divadla Na provázku, a to jevištní realizací mayských mýtů a rituálů Hra na indiány v režii Petra Osolobě. Po ní následovala Hra na bláznivý regiment, kterou podle motivů stejnojmenné protiválečné povídky Jana Weisse napsal a nastudoval Vojtěch Patka.

/z/

BILANCE TRAGICKÉHO OSUDU

Literárních a dramaturgických děl, která v rozličné podobě zachycují konflikt nekonformního umělce s malicherným a nepřátelským okolím, našli bychom v našem i světovém písemnictví celou řadu. Prostějovští však v Roce českého divadla dospěli ke sobitě variantě tohoto nadčasového tématu, když nabídli původní scénář dramaturga Josefa Kovalčuka a režiséra Svatopluka Vály Pouť k milosrdným. Volným podkladem nastudování se stal tragický osud talentovaného kočovného herce přibližně Tylovy generace Františka Krumlovského - bohéma, který strastiplnou životní pouť skončil právě v prostějovské nemocnici U milosrdných bratří. Věrně svému směřování k divadlu básnivě emoce, uvolněné obraznosti a scénické metaforičnosti, odkrývá soubor tuto lákavou látku takřka jic zevnitř: pod ochrannou i drtící klenbou špitálního kostela /jednoduchou scénu navrhl Jan Konečný/ sledujeme v asociativním řazení koláž "otisků" hercových vzpomínek a snů, jak se pro naši dobu osvobozují ze zajetí času. Válova inscenace je opět určena náročnému, citlivě vnímajícímu divákovi, ochotnému a schopnému naladit se na vlnu sugestivních opticko-akustických jevištních kompozic. Těžké postihnutečnou atmosféru každého z výjevů, probíhajících ne jedinou souběžně, jednoznačně určuje složitá psychika introvertní hlavní postavy, ztělesněná Jánem Sedalem /výrazné figury vytvořili také Barbora Plichtová, Miloslav Maršálek, Miloš Černoušek a další/. Z mozaiky jejich hořelmatých vidi a představ obecnostvo spíše jen pocitově vyvezuje nežli přesně rozumově analyzuje motivy a důsledky jednání výbušného romantického rozervance, který posléze klesá pod břemenem svého údělu.

Děni v nevelkém prostoru arénového typu nabývá na mnohovrstevnatosti také tím, že za konflikty legendárního herce a necitlivým maloměstským prostředím vnímáme jejich dnešní etický náboj: dialektiku vztahu umělce a společnosti, odraz vlastní, obtížně nabývané sebepoznávající zkušenosti a subjektivních i objektivních hranic tvůrčího procesu. A právě v těchto souvislostech se úsilí Prostějovských o autorskou poetickou výpověď stává působivým politickým divadlem dneška.

vs

SLOVO O SOUBORECH

STUDIO POEZIE bylo založeno v listopadu 1981 na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Během školního roku 1981/82 uvedlo tři kompozice české poezie XX. století dle české abecedy. Od listopadu 1982 navštívil soubor dodnes celkem čtyři divadelní představení: Loď bláznů od Sebastiána Branta, Pastýřka putující k dubnu z poezie Robinsona Jefferse /ve spolupráci se souborem Vizita/, třetím představením je Máchův Máj. /S touto hrou také nes soubor vystoupí/ a konečně čtvrtá inscenace Johannes Scheffer - Barokní poezie. V těchto inscenacích vystupují studenti filozofické fakulty, ale i jiných vysokých škol, stejně jako lidé nestudující, nýbrž pracující, pro jednotlivé titulky jsou vybíráni vždy v jiném počtu asi ze skupiny

dvaceti členů. Nejde v pravém slova smyslu o soubor /pro činnost pravidelně pracujícího souboru cnbyí zkušební prostor i možnost pravidelně se scházet/ - u Studia poezie je lépe mluvit o účelovém sdružení lidí vždy pro určité inscenace. Za zmínku stojí i mnohé úspěchy divadla na celostátních přehlídkách univerzitních divadel /v r. 1982 první místo, v r. 1983 čtvrté místo/ či loňské ocenění na Akademickém Brně /cena za dramaturgii/.

Konečně sami členové souboru o své práci napsali: "Jsme přesvědčeni, že poezii možné nejenom přednášet, ale i předvádět. Máme na to chuť. Nepřesvědčení, že na to máme, máme chuť dělat pro to vše, co je v našich srdcích a silách. A protože je to zamotané, představení nereprodukuje, ale tvoříme do poslední reprízy vždycky aspoň trochu nově. Máme chuť dělat divadlo, které se nelíbí všem. Svá přesvědčení realizujeme vždy nedokonale, a to se nám daří. Z pochopení se radujeme."

Na samém začátku historie souboru bylo vystupování dvojice Tlustý Velička. V roce 1984 se k této dvojici přidali ještě tři lidé, a tak vzniklo na plzeňské pedagogické fakultě divadlo člověče nezlob se. Přiliš nám toho o sobě neprozradili /lépe než o inscenaci mluvit je inscenaci hrát/. Proto o představení s názvem "Svatba jen stručně": je to první inscenace souboru, má spíš charakter pantomimy než celokoliv jiného, na jeho scénáři i režii se podíleli všichni členové souboru. Zbytek budiž řečen samotným představením.

- Posluchači II. ročníku herectví a režie JAMU předvedou dramatizaci povídky Vasilije Šukšina STĚPKA. Toto představení vzniklo v jednom semestru předmětu "práce režiséra s hercem" a je naším prvním pokusem o interpretaci celistvého textu a dramatických postav. /Do tohoto předmětu by měl student režie přijít s dramatizací zvolené povídky a hotovou režijní knihou. V podstatě tradiční způsob přípravy má vzniknout ucelený tvar, vycházející ze zaměření herecké i režisérské přípravy/. Přesto se režisér Josef Marávek snažil, abychom všichni přijali text vcelku, neopisoval situace, které by dramatizace potřebovala. Místy útržkovitý dialog povídky byl dobrou provokací k společnému hledání konkrétních akcí: "jak to mohlo u nich doma vypadat?" Sám autor nám dal tento "pedagogický" úkol: "Pozornost povídky by měla být soustředěna na osudy lidí. Lidské osudy, pokud nejsou vyzněny, jsou neustále v pohybu, v stále postižitelném věčném obnovování. Dobrá je tedy taková povídka, která jako zážitek zachovala tento pohyb, neznehýbnila život, ale jako by jej "přesadila" bez poškození do našeho vědomí." /Vasilij Šukšin/.

Dnešní představení je pro Kateřinu Francovou, Simonu Praskovou, Vladimíra Javorského, Tomáše Petrše a Romana Štolpu premiérou /pořad viděl jen kolektiv pedagogů/ a jsme zvědaví, jak dokážeme těmito rozpornými postavami promluvit ke svým vrstevníkům.

/jm/

CO KRITIKA MŮŽE A CO NE

Umělecká kritika - a tedy i kritika divadelní - má plnit poznávací a hodnotící funkci: má završit proces vzniku uměleckého díla a zároveň už zachytit jeho společenský dopad, tedy to, co je dílo schopno dát společnosti. Poznávací a hodnotící funkce kritiky působí v podstatě dvěma směry - k umělci /autorovi díla/ a ke vnímání /divákovi/. V diskusích po představeních Akademického Brna se kritika, zastoupená zde porotou, obrací především k jednotlivým souborům. Tyto rozpravy plní vlastně také funkci jakési kritiky, a to kritiky velmi otevřené a upřímné, jejímž cílem je poskytnout souborům možnost konfrontace s názory lidí "zvnějška". Protože představy o funkci umělecké kritiky bývají u umělců a někdy také u účastníků diskuse různě deformovány /kritika je zaměřována za propagaci, zpravodajství apod./, zastavme se u problému, co kritika musí, co může a co ne.

Co vlastně mohou a mají tvůrci od kritiky očekávat? Umělci někdy tvrdí, že je nespravedlivé, jsou-li jejich díla či výkony vystaveny veřejnému posuzování a v případě negativního posudku pak veřejnému "hanobení". Je nutno si však uvědomit, že každé umělecké dílo působí také veřejně a mnohdy přímo atakuje diváka vyjádřením názorů a skutečností, s nimiž divák zdaleka nemusí souhlasit, jimiž může být dotčen, zasažen či dokonce uražen. Proto je jenom správné, že se divák - zastoupen kritikem - může proti dílu a jeho působení bránit. Možnost zpětné vazby musí být všude tam, kde dochází k veřejnému projevu, a tím k ovlivňování lidí. Jen tak může být zaručeno skutečně demokratické působení umění. Veřejné posuzování uměleckých děl je tedy zcela na místě. Zvlášť když stejnému "nebezpečí" veřejného posudku se vystavuje také kritik, neboť i jeho dílo může být veřejně chváleno či napadáno - v metakritice, polemice atp.

Kritik svou recenzí, referátem apod. předkládá umělci názor na jeho dílo, nabízí mu pohled z odstupu a z jiného úhlu. Pro umělce je v tom velká šance, neboť většina tvůrců se po čase "ztratí" v látce, již se zabývají, vidí mnohdy spíš detaily, a nikoliv celek. Funkce kritiky vůči umělci není ovšem v žádném případě v tom, že by kritik měl "pomáhat", tj. hledat a dávat návody, jak se to dále lépe. Lze např. upozornit na to, že autor stylisticky nesprávně buduje věty, že volí formu neadekvátní obsahu apod., ale nelze dávat návod, jak má autor své věty tvořit správně; podobně je možno konstatovat, že zpěvačka v operě nezaspívá čistě dvoučárkovou "a", ale nelze jí pomoci k tomu, aby ho zaspívala ... Jinak řečeno - kritika má upozornit na klady i nedostatky uměleckého díla, má být pro autora, režiséra, herce atd. podnětem k zamyšlení. Výsledkem tohoto zamyšlení může být souhlas s kritickými připomínkami /pak by mělo následovat čtení v učebnici stylistiky či intenzivní nácvik dvoučárkového "a"/, nebo nesouhlas s nimi. Podle míry svého nesouhlasu by měl umělec zvážit, zda bude na kritiku veřejně reagovat. Takovou reakci mu umožňuje polemika. I ta je cílem našich diskusí po představeních Akademického Brna.

Ve vztahu kritiky a autora a ve svých důsledcích i ve vztahu kritika a divák je polemika velmi důležitým činitelem. Ani kritika nemá glejt na neomylnost, neboť je v ní vedle prvků objektivních obsaženo dost i z kritikova subjektivního cítění. Proto je i kritika kritizovatelná. A právě v polemice dochází k výměně názorů, neboť z kritikova monologu nad uměleckým dílem se stává náhle dialog. Každý dialog, každá věcná výměna názorů, je vždy prospěšná, protože umožňuje, aby v diskursu byla zkoumána a prověřována

správnost tvrzení jedné i druhé strany. Jedna i druhá strana má možnost rozšířit a obohatit svůj úhel pohledu, zbavit se svých "klatek na očích" a v důvodu těchto širších znalostí eventuálně korigovat svůj předchozí názor. Polemika je v každé situaci užitečnější, než jakýkoliv pokrytecký nebo nic neříkající kompromis. Diskuse může být jak pro umělce, tak pro kritika inspirací, novým podnětem, který naznačí, jak jít dál. Není správné - ale ještě stále bohužel běžné - a priori předpokládat, že kritika s negativním soudem je výrazem zlé vůle kritikovy, jeho zlomyslnosti či touhy ubližovat. Je tak obtížné přijmout předpoklad, že veřejně vyslovená kritika je pouze reakcí na veřejně publikované či provozované umělecké dílo? Zdá se opravdu tak neuvěřitelné, že negativní soud není výrazem kritikovy frustrace či prohnanosti, ale úsilím pomoci?

Polemika může hodně pomoci, neboť podporuje krystalizaci kritických i sebekritických stanovisek, a to jak umělců, tak u kritiků. Ani jediní, ani druzí se bez polemiky, bez výměny názorů, dlouho neobejdou. A proto chválíme polemiku a voláme po ní, protože zatím jí není zrovna přebytek. Kéž tedy i otevřená diskuse, jež se už staly tradiční součástí Akademického Brna, pomohou budovat polemického ducha i v prostředí amatérských divadelních souborů. Bez tvůrčího a smysluplného dialogu si jen těžko dovedu představit vývoj a směřování vpřed.

Václav Cejpek

MIMOCHODEM ...

V přípravě a průběhu festivalu pracuje také 25 půvabných a přitažlivých hostesek, které se rekrutují především z řad studentek přírodovědecké fakulty UJEP v Brně /obor matematika-chemie/.

Uvidíte-li v nočních hodinách světlo v oknech sekretariátu ČSV SSM UJEP na Jaselské ulici, nevclejte Veřejnou bezpečnost. Nejsou to zloději kancelářských potřeb - to jen redaktori festivalového Zpravodaje v potu tváře smolí list, který právě čtete. Hbitý kolega, píšíci "všemi deseti", přenáší rukopisy s rychlostí kulometu na cyklostylové matrice, kteréžto musí v osm hodin následujícího /nebo vlastně téhož dne - je už po půlnoci/ býti dopraveny do tiskárny Městského kulturního střediska S. K. Neumanna.

Z festivalového občerstvení prvního dne neprojevíli předurčení konzumenti nejmenší zájem o mísy připravené z mořských darů, známých v našich zeměpisných pásech pod jménem sardinky. Naproti tomu tzv. šunka zmizela okamžitě.

P o z o r ! ! ! Festival má svého fantóma, který se vyznačuje zejména zvrhlou zálibou v pití kávy. Jedná se pravděpodobně o narkomana, drogově závislého na kofeinu. Jenom šéfredaktor tohoto Zpravodaje Dr. Aleš Závodský byl jím připraven o čtyři kávy. Další oběti fantóma, hlase se kterémukoli členu naší redakce.

Jedna z obyvatelk nájemního domu na Gorkého 43 /budovy, v níž se nachází Vysokoškolský klub/ projevuje zvláštní zájem o určení. Na svých digitálních hodinách systému Quartz sleduje bedlivě čas veškerých produkcí Klubu. Jakékoli porušení začátku nočního klidu údajně hlásí na "příslušná místa".

